

Дерев'янюко Б.В. Формування основ організаційно-правової форми господарювання: українські та світові традиції. *Актуальні проблеми розвитку держави і права: історико-правовий дискурс*: матеріали ІІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Ніжин, 06 грудня 2019 р. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2019. С. 13–16.

ФОРМУВАННЯ ОСНОВ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОЇ ФОРМИ ГОСПОДАРЮВАННЯ: УКРАЇНСЬКІ ТА СВІТОВІ ТРАДИЦІЇ

Дерев'янюко Б.В., д.ю.н., професор

Протягом свого історичного розвитку кожна держава самотужки під впливом різноманітних об'єктивних та суб'єктивних факторів обирали зручні для себе організаційно-правові форми господарювання. Для України цей процес є перманентним і триває до сьогодні. Розробка та обґрунтування нових теоретичних положень щодо організаційно-правової форми господарювання та підготовка пропозицій, спрямованих на удосконалення національного законодавства з цих питань, є важливою метою сучасних досліджень, що тривають у державі. У сучасних умовах розвитку господарського права безперечно актуальними стають дослідження проблемних аспектів правового статусу суб'єктів господарського права, зокрема, їх організаційно-правової форми. В Україні історично сформувалася ліберальна традиція щодо обрання суб'єктами господарювання зручної для себе організаційно-правової форми та виду діяльності. Цю традицію було легітимізовано у загальних принципах господарювання, закріплених частиною 1 статті 6 Господарського кодексу України: забезпечення економічної багатоманітності та рівний захист державою усіх суб'єктів господарювання; свобода підприємницької діяльності у межах, визначених законом [1]. Лише окремим спеціальним законодавством передбачено обмеження щодо обрання тієї чи іншої організаційно-правової форми господарювання при намірі здійснювати певні види діяльності. Такі обмеження встановлено, наприклад, для банків, бірж, торгово-промислових палат, ломбардів, страховиків та деяких інших. Але це виправдовується особливостями та ризиковим характером їх діяльності, а також необхідністю забезпечення прав та законних інтересів їх клієнтів, споживачів, контрагентів або й територіальної

Деревянко Б.В. Формування основ організаційно-правової форми господарювання: українські та світові традиції. *Актуальні проблеми розвитку держави і права: історико-правовий дискурс*: матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Ніжин, 06 грудня 2019 р. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2019. С. 13–16.

громади чи усїєї держави. З метою мінімізації порушень законодавства при обранні організаційно-правової форми господарювання та усунення їх наслідків в одній із останніх дисертаційних робіт слушно пропонується встановлення законодавчого обов'язку суб'єкта господарювання у разі недотримання законодавчих вимог до змісту організаційно-правової форми господарювання усунути протягом шести місяців невідповідності між передбаченим законом змістом організаційно-правової форми господарювання та фактичним станом або здійснити реорганізацію шляхом зміни організаційно-правової форми господарювання [2, с. 3]. Цією ж авторкою серед пропозиції щодо удосконалення організаційно-правової форми господарювання вперше було наведено позитивний симбіоз цивільно- та господарсько-правових відносин у пропозиції щодо конкретизації у майновому елементі змісту організаційно-правової форми господарювання «правовий режим майна суб'єкта господарювання» наступного: для передання майна, яке є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, як внеску до статутного капіталу господарської організації, згода другого з подружжя має бути подана письмово; з моменту передання цього майна на нього не поширюється режим спільної сумісної власності подружжя; при поділі майна подружжя враховується вартість частки у статутному капіталі господарської організації, яка сформована за рахунок спільної сумісної власності подружжя [2, с. 5]. На практиці часто мають місце спори стосовно права власності на акції та майно корпоративного підприємства між членами однієї сім'ї. І це не є українським ноу-хау, а має поширення в усьому світі.

Важливішим питанням при формуванні положень про організаційно-правову форму господарювання, на нашу думку, є визнання законодавством та господарською практикою певної держави поділу такої форми на комерційну та некомерційну, а суб'єктів господарювання на комерційні (підприємницькі) та некомерційні (неприбуткові). У цьому питанні українські традиції в цілому співпадають із європейськими, поділяючи усіх суб'єктів господарювання на комерційні та некомерційні. Так, наприклад, у багатьох європейських державах

Деревянко Б.В. Формування основ організаційно-правової форми господарювання: українські та світові традиції. *Актуальні проблеми розвитку держави і права: історико-правовий дискурс*: матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Ніжин, 06 грудня 2019 р. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2019. С. 13–16.

ознака некомерційності виступає в якості обов'язкової умови для отримання організацією дозволу на ведення діяльності або державного фінансування, в інших – комерційну діяльність таким організаціям дозволено лише настільки, наскільки вона є засобом досягнення цілей діяльності [3, с. 307; 4, с. 75], а, наприклад, у ФРН та Нідерландах статус некомерційного суб'єкта господарювання є однією із вимог для отримання бюджетного фінансування [3, с. 307; 4, с. 75]. Законодавством КНР (хоч це і не європейська держава) наявність некомерційного статусу розуміється в якості певної пільги суб'єкта, який цей статус має, перед іншими суб'єктами. А окремим суб'єктам господарювання (зокрема у сфері освіти) китайським законодавцем надано право на обрання комерційного чи некомерційного статусу [3, с. 35, 75-76]. В Україні нарешті таке право було надане закладам вищої освіти останньою редакцією Закону України «Про вищу освіту». Проте, на нашу думку, таке рішення сьогодні не є остаточним і питання щодо поділу організаційно-правової форми господарювання на комерційну і некомерційну буде ще обговорюватися і результат змінюватися.

На сьогодні при визнанні суб'єкта комерційним або навпаки до уваги беруться два критерії – 1) отримання грошей в якості надходжень, доходу, прибутку тощо, в сумі, що перевищує витрати; 2) цільове використання цих грошей, що надійшли [3, с. 29]. На нашу думку, кваліфікація за цими двома критеріями є застарілою та такою, що вимагає змін. Очевидно, що достатньо першого критерію для визнання підприємства прибутковим. Тоді таке підприємство повинно сплачувати податок на прибуток. Але воно не буде цього робити у випадку, якщо згідно із другим критерієм не буде розподіляти гроші між засновниками чи учасниками, а спрямовуватиме їх на забезпечення основної діяльності. Видається, що це невірно. І сучасні дослідники не пропонують кардинально змінювати ці правила. Так, згадувана М.Р. Аветисян пропонує удосконалити положення щодо уточнення змісту організаційно-правової форми некомерційного господарювання шляхом закріплення за суб'єктами такого господарювання права на отримання прибутку без його

Дерев'янку Б.В. Формування основ організаційно-правової форми господарювання: українські та світові традиції. *Актуальні проблеми розвитку держави і права: історико-правовий дискурс*: матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Ніжин, 06 грудня 2019 р. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2019. С. 13–16.

розподілу між засновниками (учасниками), замість права на здійснення підприємницької діяльності [2, с. 4]. Уявляється, що такі пропозиції є неповними. Якщо іти революційним шляхом, то сьогодні доцільно скасувати некомерційну форму господарювання в Україні, а разом із нею і поділ суб'єктів господарювання на комерційні та некомерційні, за аналогією як це зроблено, наприклад, у США, – державі із найбільшим ВВП у світі. Логічним було б запропонувати скасувати критерій цільового використання прибутку і залишити лише критерій його отримання. У випадку реалізації такої ідеї сам факт отримання прибутку суб'єктом, утвореним у будь-якій організаційно-правовій формі господарювання, мав би визнавати цю форму комерційним господарюванням. Після реалізації запропонованого формування основ організаційно-правової форми господарювання в частині їх поділу за критерієм отримання прибутку завершилося б скасуванням власне такого поділу та спрощенням як різногалузевого законодавства, так і роботи самих суб'єктів господарювання, бухгалтерського та податкового обліку їх діяльності, так і роботи фіскальних органів держави.

Список використаних джерел:

1. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18–22. Ст. 144.
2. Аветисян М.Р. Організаційно-правова форма господарювання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.04 «Господарське право, господарсько-процесуальне право» / М.Р. Аветисян. Вінниця, 2019. 18 с.
3. Дерев'янку Б.В. Правове регулювання господарської діяльності навчальних закладів : дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.04 / Дерев'янку Богдан Володимирович. Донецьк, 2014. 504 с.
4. Волкова Н.С., Цомартова Ф.М. К вопросу о статусе частных образовательных организаций за рубежом. *Журнал зарубежного законодательства и сравнительного правоведения*. 2010. № 3. С. 74–78.